

ZONGULDAK VE HAVALİSİNDEN KUVA-YI MİLLİYE'YE YAPILAN YARDIMLAR VE TEMİN EDİLEN GELİRLER

Doç. Dr. Ali SARIKOYUNCU

Milli Mücadele sırasında Zonguldak ve havalisi çok önemli bir bölge durumundaydı. Her şeyden önce bu yöre toprakları, zengin kömür rezervleriyle doluydu. 1848 yılında işletmeye açılan kömür ocakları, Milli Mücadele yıllarında da faal olarak çalışmaktaydı.

Diğer taraftan Zonguldak ve havalisi yeraltı zenginliğinin yanısıra, stratejik bakımdan da Milli Mücadele için önemliydi. Yöre sahilleri Anadolu'ya giriş kapılarına sahipti. Aynı zamanda İstanbul'dan başlayıp İnebolu iskelesine uzanan deniz yolu da bu sahillerden geçmekteydi.

Belirtilen öneminden özellikle ekonomik durumundan dolayı, Fransızlar 8 Mart 1919'da Zonguldak'a asker çıkardılar. Fransız kuvvetleri Zonguldak'ı kontrolleri altında bulundurmak için şehrin giriş ve çıkışlarıyla Kozlu ve Kilimli'de kontroller kurdular. Ayrıca Çaydamarı ve Üzülmüş semtlerinde de siperler kazıp, yığınaklar yaptılar. Fransız kömür şirketi mensuplarının oturdukları Fener mahallesi başta olmak üzere şehir merkezinin büyük bir kısmını tel örgülerle çevirdiler. Denizden gelecek herhangi bir saldırıyı önlemek üzere de, Zonguldak önlerinde Fransız gemileri hazır bulunuyordu. Fransızlar Zonguldak'ı kontrolleri altına aldıktan sonra, Ereğli'ye de sahip olmak istediler. Bu sebeple şehri 8 Haziran 1920 tarihinde işgal ettiler. Kuva-yı Milliye'nin karşı koyması nedeniyle, Fransızlar burada 18 Haziran 1920 tarihine kadar kalabildiler. Ancak Ereğli'deki bu yeniliden sonra Fransızlar, Zonguldak'taki kuvvetlerini personel, silah, cephane ve malzeme yönünden takviye ettiler. Buradaki Fransız işgali 21 Haziran 1921 tarihine kadar devam etmiştir.¹

¹ Zonguldak ve çevresindeki Fransız işgali hakkında bilgi için bkz., Ali Sarıkoyuncu, *Milli Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi*, Kültür Bakanlığı Yayın, Ankara, 1992, s. 44 vd.

Zonguldak şehir merkezinin uzun bir süre düşman işgalinde kalmasına rağmen, yöre halkı, Kuva-yı Milliye'ye personel, harp levazımatı, yiyecek-giyecek ve para yardımlarında bulunmuştur. Ayrıca, yöre kömüründen elde edilen gelirlerden de istifade edilmiştir. Şimdi o günlerde Milli Mücadele için çok önemli olan bu yardımları inceleyelim.

A. Personel İkmali

I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı ordusunun bir kısım tecrübeli yedek subaylarla erleri, Mondros Mütarekesi'nin beşinci maddesi gereğince terhis edilmişti. Dokuz kolordudan ibaret kalan Osmanlı Ordusu'nun personel mevcudu bu terhislerden ötürü haliyle çok eksilmişti.²

Milli Hükümet, başlangıçta bu eksik kadrolu kolordulardan yararlanmak zorunda kaldığından, er ve subaya olan ihtiyacı fazlaydı. Bu yüzden önem durumuna göre, TBMM Hükümeti Ordusunu üç cephe (Batı, Doğu ve Elcezire) ve dört ayrı komutanlık (3 ncü Kolordu, Adana ve Havalisi, Kastamonu ve Havalisi ile Ankara Komutanlıkları) halinde düzenlemek mecburiyetinde kaldı. Kurulan bu ordunun personel mevcudu ise, 5.232 subay ve 81.284 erden ibaretti.³

Belirtilen mevcuttan Garp Cephesi'nin payına düşen ise, 1738 subay ve 27.571 erden öteye geçmiyordu⁴ Halbuki bu cephe, kendisinden personel ve silahça kat kat üstün güçteki Yunan ordusu karşısında en kritik bölgede bulunuyordu. Bu sebeple, Garp Cephesi'nin subay ve er ikmalinde öncelik verilmesi gerekiyordu. Zira özellikle bir taarruz ordusunda silah üstünlüğü kadar personel sayısı da önem arz eder.

Bu nokta gözönünde tutularak 1921-1922 yıllarında yapılan ikmal çalışmalarında, Batı Cephesi'nin her geçen gün silah, cephane ve malzeme kadar personel bakımından da yeterli duruma getirilmesine önem verildi. Bu cümleden olmak üzere, Kütahya ve Eskişehir Muharebeleri döneminde (Mayıs-Haziran ve Temmuz 1921) yapılan personel ikmal faaliyetleri sonunda 1.1273 subay ve 66.427 er ikmal ya-

² Bu konuda daha fazla bilgi için bkz., *Türk İstiklâl Harbi*, C.II, K.2, Gnkur. Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1965, s. 13 vd.

³ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, C.IV, K.1, Gnkur. Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1982, s. 303.

⁴ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, C.IV/1, gös. yer.

pıldı.⁵ Sakarya Muharebeleri döneminde (Ağustos-Eylül 1921) yapılan ikmal ise, 1.084 subay ve 59.171'dir.⁶ Büyük Taarruza hazırlık döneminin 10 Ekim 1921 – Şubat 1922 tarihleri arasında sağlanan subay ikmalı 1.063, er ikmalı ise, 55.525 kişiye ulaşmıştır.⁷

O günlerde Anadolu'nun doğu, batı ve güney bölgeleri savaşla meşguldu. Orta Anadolu'da isyanlar devam ediyordu. Ayrıca bu kısmında nüfus da pek fazla değildi.⁸ Bu itibarla Garp Cephesi'ne yapılan ve yukarıda rakamlarla bildirdiğimiz personel ikmalinin büyük bir kısmı çalışma alanımızın'da yer aldığı Karadeniz Bölgesi'nden yapılmıştır. Nitekim, Nurettin Peker'in de belirttiği gibi 307, 310, 311, 314 ve 315 doğumlu ihtiyatlar, "her gün kavallı zurnalı kafilerle kara yolundan Ankara'ya sazlı, kemeçeli gruplarla da deniz yolundan Ereğli, Zonguldak ve Akçşehir'e" gönderiliyorlardı.⁹

Bu şekilde cephelere uğurlanan askerlerin içinde hiç şüphesiz Zonguldak ve havalisinin gençleri de bulunmaktaydı. Bu konuda bir fikir vermesi bakımından, Milli Mücadele süresince bu yöreden muharebe meydanlarında ve diğer şekilde (yaralanma ve çeşitli hastalıklardan) ölenlerin sayısını sunuyoruz.¹⁰

Zonguldak	:	75
Bartın	:	275
Devrek	:	200
Ereğli	:	256
Safranbolu	:	203
Toplam	:	1009

Aynı dönemde bütün Türkiye'den ölen erlerin sayısı ise, 36239'dur.¹¹ Buna göre, Zonguldak ve havalesinden ölenler, toplam ülke

5 *Türk İstiklâl Harbi* C.VII, Gnkur.Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları; Ankara 1975, s. 321-323.

6 *Türk İstiklâl Harbi* C. VII, s. 355-356.

7 *Türk İstiklâl Harbi*, C.VII, s. 421-422.

8 Nurettin Peker, 1918-1923 *İstiklâl Savaşı'nın Vesika ve Resimleri, İnönü, Sakarya ve Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi (İSVR)*, Gün Basımevi, İstanbul 1955, s. 248.

9 N. Peker, *a.g.e.*, gös.yer.

10 Sebahattin Selek, *Anadolu İhtilali* 6. baskı Yelken Matbaası, İstanbul 1976, s. 119.

11 S. Selek, *a.g.e.*, s. 117.

genelinden ölenlerin yaklaşık 1 / 36 ini (Otuzaltıda birini) meydana getirmektedir ki, bu önemli bir miktardır.¹²

Çalışma alanımıza giren yörenin Kuva-yı Milliye'ye personel ikmalî yönünden katkısı sadece belirtilenden ibaret değildir. Milli Hükümet'in gemilerine de personel ikmalî yöre gençleriyle sağlanmıştır. Bu konuda bir örnek olarak *Alemdar* gemisini gösterebiliriz. Bu geminin personel ikmalinin büyük bir kısmı, Ereğli, Alaplı, Zonguldak ve Bartın gençleriyle yapılmıştır.¹³ Bunlar diğer denizcilerle birlikte Kuva-yı Milliye'ye silah, cephane ve malzeme temini için önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Bu hizmetleri esnasında bazıları İtilaf güçlerince yakalanıp hapis dahi edilmişlerdir. Ereğli'li Musa Çolak Kaptan bunlardan birisidir.¹⁴

Kömür ocaklarına da işçi ikmalî Zonguldak ve havalesinden yapılmıştır. Zonguldak kömür havzasında çalışan 5000 civarındaki işçinin büyük çoğunluğunu da bu yörenin gençleri meydana getirmektedir. Bunlar askerlik hizmetlerini kömür ocaklarında çalışarak yerine getiren¹⁵

12 Diğer vilayet ve ilçelerden Milli Mücadele'de ölen erlerin sayıları hakkında bilgi için bkz., S. Selek, *a.g.e.*, s. 117-119.

13 Bu geminin Ekim 1921 sonlarında personeli şöyleydi;

Süvari: Nuri Bey, İkinci Süvari: Ali Rıza Efendi, Serçarkçı: Adil Bey, İkinci Çarkçı: Osman Efendi, Üçüncü Çarkçı: Hikmet Efendi, Gerzeli Sabri Çavuş, İnebolu Avni Efendi, (Katip), İnebolulu Mehmet Onbaşı, Cideli Mustafa Onbaşı, Bartınlı Osman ve Mustafa (Aşçı), Alaplılı Hakkı, Zonguldaklı İbrahim Oğlu Yusuf, Sinoplu Şükrü, Güreli Yusuf, Ereğlili Hasan, Şaban, Hakkı, Tahir, İbrahim, Şaban, Mehmet ve Mustafa Çavuş'tur. (N. Peker, *Öl Esir Olma*. İstiklal Savaşı'nda Ereğli Alemdar Gemisi'nin Kahramanlığı ve Siyasi Neticesi (ÖEO), İstanbul, 1966, s. 106).

14 "Ereğlili Musa Çolak Kaptan, Milli Mücadele'de gizli teşkilat emrinde çalışmış ve maceralarından dolayı takdir ve İstiklal madalyasıyla taltif edilmiştir. İstanbul'da Dz. Yzb. Tahir Bey'le aslen Ereğlili Yarbey Hulusi Beyler'in emrinde cephane taşımış; yakalanmış, altı ay hapis yatmış, tekrar çalışırken Kağıthane'de cephane yüklü motoru ile yakalanarak kaçmış ve bir defasında cephaneleri Akçaşehir'e çıkarmışsa da fırtınadan Melen'de batarak canları kurtulmuştur.

M.M. teşkilatının verdiği motörle yine Kağıthane'den cephane kaçıran yakalanarak Fransızlar tarafından Marsilya'ya sürülüp orada onbeş ay hücrede bırakılmıştır." (N. Peker, *ÖEO*, s. 136).

15 "Ereğli Havza-i Fahmiyesindeki Madenlerde bil-Fiil Çalışacak Amele Hakkında Kararname, kömür ocaklarında çalışacak işçiye ihtiyaç duyulması sebebiyle, askerlik çağında olanların buradaki çalışmalarının askerlik hizmetinden sayılacağı hükme bağlanmıştır. Bu kararname, 28 Nisan 1919 tarihinde çıkarılmış olup, "Mâdenci sınıfına da asker ayrılması tavsiyesiyle" Kolordu Komutanlıklarına ve .Ahz-ı Asker Şube Başkanlıklarına Harbiye Nezareti'nce 4.5.1919 tarihinde gönderilmiştir. Tamamı üç maddeden ibaret olan bu kararname şu hükümleri ihtiva etmekteydi:

veyahutta burada çalışması sebebiyle askerlik hizmetleri tecil edilmiş gençler idi.¹⁶

Bunlardan başka Zonguldak ve havalisi, Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın personel ikmaline de katkıda bulunmuştur.¹⁷

Görüldüğü gibi Zonguldak ve havalisinin kuva-yı Milliye'nin personel bakımından ikmalinde de önemli katkısı olmuştur.

B. Harp Levazımatı Yiyecek-Giyecek ve Para Yardımları

Kuva-yı Milliye için yapılan yardımların kaynağının önemli bir bölümünü halkın bağışları oluşturmuştur. Öyle ki, Zonguldak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Müftü İbrahim Efendi yanına aldığı mühendisler ve üst yönetimdeki memurlarla Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın karargahına giderek para, asker ve diğer yönlerden yardımcı olacaklarını bildirmişlerdir. Daha sonraki günlerde de vaat ettikleri yardımları yapmışlardır.¹⁸

Öte yandan Bartın halkı, daha kuruluş günlerinde anılan komutanlığa yardım elini uzatmıştır: Bu komutanlık personelinin "bir kaç yüz atlı ile"¹⁹ şehre ilk gelişlerinde onları "hazırladıkları yemekleri ikram ederek cümlesini kışlaya" yerleştirmişlerdir.²⁰ Daha sonra da Bartın halkının ileri gelenleri, bu askerlerin elbise ve teçhizatları için faaliyete geçmişlerdir. Şehir merkezinin dışında kasaba ve köylerden

"1. Ereğli Havza-i Fahmiyesi civarındaki madenlerde çalışan amele miktarı yeter duruma gelinceye kadar Ereğli, Zonguldak, Bartın, Devrek, Ahz-ı Asker Şubeleriyle buralara civar şubeler halkından askerlik çağına girmiş olup da mezkur madenlerde ücretle bil-fiil çalışan ve çalışacak olanların, kendi tevellüdlerinin silah altına alındıkları tarihten itibaren sevkleri yapılacaktır. Bu şekilde maden ocaklarında çalışmak suretiyle askerlik görevini yapmak isteyenlerin sevk ve ücretle istihdamlarına Harbiye Nezareti görevlidir.

2 İşbu kararname neşri tarihin ertesi gününden itibaren mer'i olacaktır.

3. İşbu kararname hükümlerini yürütmekle Harbiye, Ticaret ve Ziraat Nazırları görevlidir". (ATASE.Arş. KI: 150, D: 7, Fh: 53-1).

16 "Zonguldak Kömür Madeni Amelelerinin Hizmeti Askeriyelerinin Tecili Hakkında Kararname" ise, kömür ocaklarında çalışan gençlerin askerlik hizmetlerini tecil etmiştir. (Bu kararname, Ağustos 1920 tarihinde yürürlüğe girmiştir. *Düstur* (Üçüncü Tertip), C.I, s. 43, Kararname No: 154).

17 Bu konuda daha fazla bilgi için bkz., Cevat Rifat Atilhan, *İstiklal Harbinde, Sarıklı Kahramanlar*, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1967, s. 62. vd.

18 Cevat Rifat Atilhan "Milli Mücadelenin Dört Sarıklı Kahramanı", *Şebilürreşad*, C.II S. 37 (mart 1949) s. 188.

19 C.R. Atilhan, *İstiklal Harbinde...*, s. 62.

20 C.R. Atilhan, *a.g.e.*, s. 58.

de yardım toplama cihetine gidilmiştir. Bunun için bütün kasaba ve köylerdeki din görevlileri de seferber edilmiştir.²¹

Zonguldak ve havalisi halkının gerek personel ve gerekse belirtilen şekilde toplanan yardımlarıyla. Bartın ve Havalisi Komutanlığı kısa zamanda büyüyüp gelişti. Fransızlara karşı koyacak güce ulaştı. Komutanlığın bu durumunu, Bolu Ahz-ı Asker Kalem Reisi ve Mevki Komutanı Nihal Bey, Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı'na gönderdiği 6 Aralık 1920 tarihli yazısında; "Bartın ve havalisindeki Cevat Rifat Bey kumandasında bulunan Kuva-yı Milliye Müfrezesi esasen, Bartın, Çaycuma ve Devrek şubelerinin icmalinden (toplamından) iase edilmekte ve efradı, kumandan ve zabitanın vaziyetleri mükemmel ve muntazamdır. Bu komutanlığın düzenli bir kıt'a halinde olduğunu yaptığım teftiş esnasında gördüm."²² demektedir. 4. Fırka Komutanı Nazım Bey de, Bartın ve Havalisi Komutanlığı'ndan; "Zonguldak ve Bartın menabatından (kaynaklarından) istifade eden bu kuvvetlerin iyi surette milis, mücehez, müsellaah ve diğer Kuva-yı Milliye'ye göre oldukça muntazam oldukları"²³ şeklinde söz etmektedir.²⁴

Aynı şekilde Ereğli halkı da Ereğli Kuva-yı Milliyesi'ni donatmıştır.²⁵

Diğer taraftan Zonguldak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, 1920 ortalarında Kuva-yı Milliye'nin silah, cephaneye ve malzeme yönünden ikmal için, İtalyan ve Rus gemilerinden silah ve cephaneye tedarikine başlamıştır. Cemiyet Başkanı Müftü İbrahim Efendi daha önce de sözünü ettiğimiz 17 Temmuz 1920 tarihli raporunda bu girişimlerinden şöyle söz etmektedir;

"Zonguldak havalisi gerek Rusya ve gerek İstanbul ile en çok teması olan ve hergün bir düzine bu mahallerden gelen vapur ve şilepler mevcut olduğundan, Anadolu'nun diğer sahilleri gibi burası da ordunun ihtiyaçları için istifade edilebilecek bir mevkiidir. Dersaadet'ten gelen İslam ve güvenilir tüccar ve kaptanlar vasıtasıyla orduya ait elbiselik kumaş ve tıbbi malzemelerin sevkiyle, *Hilal-i Ahmer*'in gizlice göndereceği eşyayı çıkarmak, dahile sevk etmek ümidinde olduğumuz-

21 C.R.Atilhan, *a.g.e.* s.62.

22 Bu yazının tamamı için bkz. ATESE Arş. K1: 953, D:2, Fh:9.

23 ATASE Arş. K1: 953, D:2, Fh: 9.

24 Bartın ve Havalisi Komutanlığı hakkında bkz. A. Sarıkoyuncu, *a.g.e.* s. 134-139.

25 Ereğli Kuva-yı Milliyesi hakkında bkz. A. Sarıkoyuncu *a.g.t.* s. 146-147.

dan, biz kendi idaremiz dahilinde bir ufak teşebbüsâta başladık ve ayrıca İtalyan ve Rus vapurlarından silah ve cephane tedarikine de girişmiş bulunuyoruz. Bu bakımdan, Büyük Millet Meclisi'nin dikkatleri bu noktaya celbedilerek, İstanbul'daki *Hilal-i Ahmer* ile te'sis edilecek münasebette yardımlarınızı, belirtilen hususlardaki görüşlerinizi öğrenmek ve varsa emirlerinizi göndermeniz münasip mütalaa kılınmaktadır"²⁶.

Cemiyetin ne kadar silah ve cephane satın aldığını tesbit edemedik. Ancak o günlerde Fransız işgali altında bulunan ve düşman gemilerince kontrol altında tutulan Zonguldak'ta böyle bir hizmete girişilmesi son derece önemlidir. Ayrıca Cemiyet yetkilileri kumaş, tıbbi malzeme gibi eşyanın Zonguldak'tan alınıp iç kısımlara nakledebileceklerine bir nevi taahhüt etmektedirler. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi İstanbul'dan gizli gruplarca Zonguldak'a kaçırılan silah, cephane ve malzemeler buradan iç kısımlara taşınmıştır. Aynı şekilde Ereğli'ye kaçırılan veya Rusya'dan getirilen harp levazımatı da buradan cephelere halkın yardımıyla taşınmıştır.²⁷

Havaliden, Kuva-yı Milliye'ye giyecek yardımı da yapılmıştır. İnebolu'dan yapılan taşımacılığa at ve katırlarıyla katılan Safranbolu halkı Kuva-yı Milliye'nin deri ve ayakkabı ihtiyacını karşılamıştır.²⁸ Nurettin Peker'in de tesbit ettiği gibi "... Safranbolu tabaklarının yaptığı derilerden saraçların diktiği İspanyol taklidi eyerler çok beğenilmiş ve süvari birliklerinde kullanılmış ve cephedeki kumandanların hayret ve takdirini kazanmıştır"²⁹.

Devrek halkı da dokudukları bezlerden meydana getirdikleri iç çamaşırlarla, kadınların ördükleri çorap ve kazaklarla yardımda bulunmuşlardır.³⁰ O tarihlerde Devrek'e bağlı Çaycuma Nahiyesi

26 ATASE Arş. K1: 563, D: 14, Fh: 1-2.

27 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. A. Sarıkoyuncu *a.g.t.*, s. 296 vd.

28 H. Yazıcıoğlu - M. Al, *Safranbolu*, Özer Matbaası, Karabük 1982, s. 130.

29 N. Peker, *İSVR*, s. 364.

30 Bu konuda A. Fahrettin Aytaç şöyle demektedir: "Don gömlek, çorap, iç çamaşırı peşkir, mendil nesi varsa Devrek halkı verdi. Çünkü evlerde kadınlar keten bezi dokuyorlardı. Babam onları ilgili yerlere gönderiyordu. Hatta bundan dolayı babama takdir ve teşekkürnameler geliyordu."

Mehmet Akcabelen de "Devrek'ten Kuva-yı milliye'ye herhangi bir yardım yapıldı mı?" sorumuza aşağıdaki cevabı vermiştir:

"Yapıldı, o tarihte çamaşır çorap, kazak, yiyecek maddesi gibi şeyler toplandı. Bizim de koyunlarımız vardı. Koyun verdik. Devrekli Hatipoğulları birkaç koyun verdiler. Şalgamoğlu Veli de koyun verdi..."

halkı da bu yardım kampanyasına katılmıştır. *Dertli*'nin 20 Eylül 1336 (1920) tarihli nüshasında belirtildiğine göre; nahiye halkı kadınları tarafından “*Asker Kardeşlerimize Muavenat Kadınlar Cemiyeti*” dahi kurulmuştur. Aynı haberde bu cemiyetin kuruluşunun ilk bir-iki günü içerisinde 150 (yüzelli) katlık çamaşır ve levazım toplayarak Bolu’ya sevkettiği de bildirilmektedir.³¹

Aynı şekilde Ereğli halkı tarafından da Kuva-yı Milliye’ye giyecek yardımı yapılmıştır. Nitekim “gönderilen eşyanın sayısını nasıl hatırlayabiliyorsunuz? sorumuza “Babam da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin ileri gelenlerindendi. Ben de yetişkin olduğum için yanlarından hiç ayrılmazdım” cevabını veren Tefvik Oğuz, Ereğli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin 1000’er çift çorap, dizlik ve gömlek yardımında bulunduğunu bildirmiştir. Ayrıca Tefvik Oğuz, anılan cemiyetçe Kuva-yı Milliye’ye 105 katır ile para yardımı da yapıldığını belirtmiştir.³²

Bartın’dan yapılan yardımları da bu yer Müdafaa-i hukuk Cemiyeti organize etmiştir. Bu konuda Tahir Karaoğuz *Açık Söz*’de yayınlanan yazısında şöyle demektedir:

“Bartın her hususta olduğu gibi Kuva-yı Milliye’ye yapılan Milli yardım hususunda da büyük faaliyet göstermiştir... Milli yardım konusunda isimlerini tahkik edemediğim Müdafaa-i Hukuk Heyeti üyeleriyle, bilhassa Müftü Hacı Rifat Efendi Hazretlerinin himmet-i fadilanesini zikretmek lazımdır...”³³

Yukarıda Tefvik Oğuz’un da işaret ettiği gibi çalışma alanımıza giren havaliden Kuva-yı Milliye’ye para yardımı da yapılmıştır. Bu konuda yapılan yardımlardan tesbit edebildiklerimiz aşağıda gösterilmiştir. Zonguldak ve havalisinden yapılan para yardımı ile ilgili rastladığımız ilk belge 8 Mayıs 1920 tarihini taşımaktadır. Bu belgede belirtildiğine göre Zonguldak’tan 109.500 kuruş, Bartın, Devrek ve Ereğli’den de 236.000 kuruş olmak üzere bu havaliden toplam 345.500 kuruş Ankara’ya gönderilmiştir.³⁴

Mehmet Kara da yapılan yardım konusunda şunları söylemektedir:

“Biz mektepten geldik. Anamda bir faaliyet var bir faaliyet var. Üç top ayırmış. Kendisi el dokuması yapardı. Bunları gömlek dikdirerek askerlerimize verilmek üzere ilgililere teslim etti”. Ayrıca Mehmet Kara, annesinin komşularına “Bu iş için ön ayak” olduğunu belirtmektedir (A. Sarıkoyuncu *a.g.e.*, s. 313.

31 *Dertli* 20 Eylül 1336.

32 A. Sarıkoyuncu, *a.g.e.*, s. 314.

33 *Açık Söz* 16 Ağustos, s. 4.

34 ATASE Arş. KL: 554, D:1, Fh: 4.

Havali halkı *Hilal-i Ahmer* tarafından organize edilen bağış kampanyalarına da katılmıştır. Bu cümleden olmak üzere 27 Ocak 1921 tarihinde Bartın'da *Hilal-i Ahmer* yararına düzenlenen "Müşamerede" 1500 lira toplanmıştır. Bu haberi veren *Açık Söz* ayrıca Bartınlıların bu bağış kampanyasını sürdürmekte olduklarını da bildirmektedir.³⁵

Hilal-i Ahmer'in bağış toplama kampanyasına kadınlar da katılmıştır. Hatta Zonguldaklı hanımlar, 1921 Mayıs'ında "Zonguldak Hilal-i Ahmer Hanımlar Cemiyeti"ni kurmuşlardır. Bu cemiyetin ilk toplantısında üyelerden 7740 kuruş toplanmıştır. Bağış yapanların isimleri, (eşlerinin isimleriyle) verdikleri miktarlarla birlikte *Açık Söz*'de 25 Mayıs 1921 tarihinde yayınlanmıştır. Yayınlanan liste Zonguldak halkı özellikle bağış yapanlar hakkında da bir bilgi vermektedir. Bu bakımdan bu listeyi aynen veriyoruz:³⁶

35 "Bartınlıların Hamiyetleri" başlığı altında yazılan bu yazıda şöyle denilmektedir:

"Hilal-i Ahmer menfaatine icra edilen müşamerede 1500 lira teberru olunduğu ve teberruata devam edilmekte olduğuna dair Bartın Müftüsü ile eşraftan bazı zevatın imzalarıyla gazetemize verilen telgraftı aynen yazıyoruz. Bartınlıların bu hamiyetlerini şayan-ı tezkâr görür ve son muharebelerde ifa ettiği hizmetlerle bütün milletin şükran ve methini celbeden "Hilal-i Ahmer" in ihyası uğrunda vuku bulacak bütün teşebbüsleri kemal-i minnetle derc-i sütun edeceğimizi beyan ederiz" Torakzade Said, Belediye Reisi Ziya, Müftü Rifat, Eşraftan ince alemzade Halil ve Mehmet Hocazade Mehmet imzalarıyla Açık Söz'e gönderilen telgrafta ise özetle şu hususlar belirtilmekteydi:

"Ocak ayının 23. Cumartesi günü İnönü Zaferini kazanan Kahramanlarımızın ve Hilal-i Ahmer'imiz menfaatına Zonguldak Müfrezesi Kumandanı Cevap Rifat ve Bartın Kaymakamı Hüsnü Bey Efendiler'in yardımlarıyla Bartın Hastanesi salonunda bir müşamere yapıldığı, Sururi Ziya Bey tarafından okunan Hilal-i Ahmer manzumesiyle başlayan müşamere Bartın erkek ve kız mektepleri öğretmen ve öğrencilerinin şarkılarıyla ve Milli oyunlar ile canlanmış ve Hilal-i Ahmer'in büyük ve Milli vazifelerini gösteren iki perdelik bir temsilden sonra, Kaymakam Hüsnü Bey tarafından bir nutuk irad ve müşamere İzmirli İnceoğlu Hamit Şevket Bey efendinin orada bulunanları ağlatan müthiş hitaplarıyla ikmal ve dinleyenler tarafından temaşşakarane eğlenceli bir kaç saat temin edilmiştir. Müsamere ümit edildiğinden fazla bir tesir meydana getirmiştir. Hilal-i Ahmer için 1500 lira teberru olunmuş ve teberruata şiddetle devam edilmektedir." (Açık Söz, 27 Kanun-i Sani 1337). Aynı haberi *Dertli* de vermiştir. Bkz., *Dertli* 14 Şubat 1337. Aynı şekilde 1920 yılında da Safranbolu'da müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yararına Orta okul öğrencileri tarafından bir temsil verilmiştir (H. Yazıcıoğlu-M. Ali, a.g.e., s. 116).

36 Açık Söz 25 Mayıs 1337, s. 2.

<u>Bağışta Bulunan Kişi</u>	<u>Bağış Edilen Miktar</u>	
1. Havale Memuru Halid Efendi'nin Hanımı	40	Kuruş
2. Tar Ağa'nın Hanımı	100	"
3. Telgraf Çavuşu Hüseyin Ağa'nın Hanımı	100	"
4. Eyüp Çavuşun Kerimesi	200	"
5. Tüccardan Alişan Bey'in Hanımı (Nazmiye Hanım)	200	"
6. Kahveci Recep Ustanım Hanımı (Emine Hanım)	150	"
7. Postacı Tahir Efendi'nin Hanımı	100	"
8. Safranbolulu Hüseyin Ustanın Hanımı	100	"
9. Safranbolulu Raşid Efendi'nin Hanımı	100	"
10. Bakkal Hacı Musazâde Halil Efendinin Hanımı	100	"
11. Kürt Musa Çavuşun Hanımı	50	"
12. Bakkal Ereğlili İsmail Efendinin Hanımı	50	"
13. Şekerci Mehmet Ustanın Hanımı	50	"
14. Aşçı Osman Ağanın Hanımı	50	"
15. Aşı Memuru Tefvik Efendi'nin Hanımı	100	"
16. Beyaz Hanım (Hasan Ustanın Hanımı Fatma)	120	"
17. İsmail Hakkı Efendi'nin Refikası	50	"
18. Arap Hacı Ağa'nın Refikası	50	Kuruş
19. Süleyman Çavuşun Hanımı	50	"
20. Geredeli İsmail Efendi'nin Hanımı	200	"
21. Ereğlili Hasan Efendi'nin Hanımı	100	"
22. Safranbolulu Muharrem Efendi'nin Hanımı	100	"
23. Mustafa Çavuşun Gelini Muzaffer Hanım	100	"
24. Ereğlili İzzet Ağa'nın Hanımı	200	"
25. Bekçi Sırma Abla	20	"
26. Makinist Yusuf Efendi'nin Hanımı	50	"
27. Makinist Yusuf Efendi'nin kız kardeşi Habibe Abla	40	"
28. Kadir Efendi'nin Refikası Hayika Hanım	100	"
29. Eskici Ömer Ağa'nın Hanımı	100	"

<u>Bağışta Bulunan Kişi</u>	<u>Bağış Edilen Miktar</u>	
30. Virko Başkanı Mehmet Efendi'nin Hanımı	150	''
31. Bakkal Rıza Efendi'nin Kerimesi	150	''
32. Boyacı İsmail Efendi'nin Hanımı	100	''
33. Merhum Süleyman Efendi'nin Hanımı	50	''
34. Makinist Hasan Ustanın Hanımı	100	''
35. Asker Ahmet Ağa'nın Hanımı	40	''
36. Fırıncı Ali Ustanın Hanımı	300	''
37. Tenekeci Hüseyin Ustanın Hanımı	200	''
38. Tenekeci Hüseyin Ustanın Kerimesi Feride Hanım	500	''
39. Ziya Ağa'nın Hanımı	100	''
40. Çaycumalı Zakire Hanım	50	''
41. Raşide Hanım	50	''
42. Said Efendi'nin Hanımı	100	''
43. Kürt Ali Efendi'nin Hanımı	100	''
44. Şükrü Efendi'nin Hanımı	50	''
45. Sırma Abla	20	''
46. Safranbolulu Mehmet Çavuşun Hanımı	20	''
47. Kumpanyada Hasan Efendi'nin Hanımı	50	''
48. Hediye Hanım	100	''
49. Şirket-i Hayriye Müfettişi Fuad Bey'in Hanımı Şükriye ve Kerimleri ile Kalfaları	1300	''
50. İcracı İzzet Efendi'nin Hanımı	1000	''
51. Amasralı Mehmet Ağa'nın Hanımı	500	''
52. Aza Muharrem Efendi'nin Hanımı	200	''
53. Hasan Çavuşun Hanımı	100	''
T O P L A M :	7740	Kuruş

Bu listenin devamı olduğu belirtilmesine rağmen daha sonraki günlerde yayınına rastlanmamıştır. Ancak sözü edilen gazetenin 18 Temmuz 1921 tarihli nüshasında "Hilal-i Ahmer ianesinde vilayeti-miz birinciliği kazandı" başlığı altında verilen haberde; Ocak 1921'den itibaren Anadolu'da teşekkür eden şube merkezlerinden Temmuz 1921 tarihine kadar 65.000 lirayı aşkın yardım toplandığı, bu yardım

içinde 2000 lirayı aşan miktarla Kastamonu'nun ilk sırayı aldığı belirtilmektedir. Ayrıca aynı yazıda başlangıçtan itibaren İstanbul halkının 150.000 lirayı aşan yardımda buldukları bildirildikten sonra, Ocak 1921 tarihinden itibaren teşekkül eden *Hilal-i Ahmer* şubelerinden Ankara'ya (Merkeze) gönderilen yardımlar ayrı ayrı belirtilmektedir.

Bu yazıda bildirildiğine göre; Zonguldak'tan 702.315 Krş. Ereğli'den 129.453 Krş. Bartın'dan 99.955 Krş. Devrek'ten 60.000 Krş. Kozlu'dan da 70.000 Krş. olmak üzere toplam 1.061.723 Krş. Ankara'ya gönderilmiştir.³⁷

Belirtilen dönem içerisinde *Hilal-i Ahmer*'e yetmiş şubeden yapılan para yardımlarında Zonguldak Kastamonu'nun ardından ikinci sırada yer almaktadır. İlçelerinden; Ereğli onuncu, Bartın onüçüncü, Devrek yirmibeşinci, Kozlu kasabası ise yirminci sırada yer almaktadır.³⁸

Yukarıdan beri anlatılanlardan anlaşıldığı üzere, köy ve ilçeleriyle birlikte bütün Zonguldak Sancağı Kuva-yı Milliye'nin ikmali için elden gelen yardımları yapmıştır.

C. Özel Olarak İhdas Edilen Bazı Vergiler

Cephelerin ikmal masraflarının gittikçe artması üzerine, halktan alınan yardımlar yeterli olmamaya başlamıştı. Bu durum karşısında başka gelir kaynakları bulma zorunluğu ortaya çıkmıştır. Milli Hükü-

37 Aynı zamanda şubelerden gönderilen yardımlar da şöyle belirtilmektedir:

Samsun 685.000 Krş, Antalya 417.257 Krş, Rodos 412.743 Krş, Geyve 331.351 Krş, Bolu 212.585 Krş, Mersin 200.000 Krş, Kangırı 150.000 Krş, Eskişehir 128.400 Krş, Ordu 100.000 Krş, Tokat 97.000 Krş, Ermenek 934.000 Krş, Muğla 85.000 Krş, Elazığ 83.540 Krş, Sinop 74.990 Krş, Sungurlu 70.995 Krş, D. Bekir 70.000 Krş, Taşucu 65.000 Krş, Afyonkarahisar 64.010 Krş, Tunus 60.400 Krş, Amasya 595.000 Krş, Trabzon 57.210 Krş, Konya 50.000 Krş, Boyabat 50.000 Krş, Gerede 50.000 Krş, Yozgat 47.804 Krş, Merzifon 46.000 Krş, Kayseri 100.000 Krş, Çorum 45.000 Krş, Kars Zülkadriye 42.800 Krş, Silifke 50.000 Krş, Karaman 40.000 Krş, Rize 39.000 Krş, Zile 30.000 Krş, Havza 30.000 Krş, Bodrum 30.000 Krş, Ayancık 28.000 Krş, Göynük 25.370 Krş, Mihalıççık 23.249 Krş, Kırşehir 22.288 Krş, Mudurnu 20.475 Krş, Sivas 20.000 Krş, Çerkeş 20.000 Krş, Aksaray 20.000 Krş, Niğde 99.500 Krş, Düzce 15.000 Krş, Yozgat 12.100 Krş, Akşehir 12.000 Krş, Mut 10.000 Krş, Akdağ 10.000 Krş, Tefenni 10.000 Krş, Saidili 10.000 Krş, Beyşehir 10.000 Krş, Haymana 10.000 Krş, Aksaray 10.000 Krş, Darende 7.000 Krş, Sivrihisar 6.000 Krş, Aziziye 5.000 Krş, Malatya 3.500 Krş, Sandıklı 3.321 Krş, İncesu 2.000 Krş, Kadınhamı 1.765 Krş.

38 Safranbolu'dan yapılan yardımlar muhtemelen Kastamonu'dan yapılan yardımların içerisinde yer almaktadır.

met'in bu sıkıntılı günlerinde:³⁹ Zonguldak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Müftü İbrahim Efendi daha önce değişik vesilelerle sözünü ettiğimiz 17 Temmuz 1920 tarihli raporunda;⁴⁰ "...Büyük Millet Meclisi buradan (Zonguldak'tan) ihraç edilen kömürlerin beher tonundan Müdafaa-i Milliye namına ihtiyaçlarını giderinceye kadar devam etmek üzere Hükümete birer lira verilmesi suretiyle bir meblağ alınması hakkında bir geçici kanun çıkarılacak olursa aylık altmış bin lira temin edilmiş olunacaktır. Bu şekilde Müdafaa-i Milliye için gelir sağlandığı gibi, bunun ne madenlere ve ne de kömür amelesine zararı dokunmayacaktır. Zira sözkonusu meblağ kömür alım-satımı ile işgal eden ve bu yönden zengin olan İstanbul tüccarlarının cebinden çıkacaktır..."⁴¹ şeklinde gerekçelerini de açıkladığı bir geçici kanunun çıkarılmasını teklif etmekteydi.

Müftü İbrahim Efendi'nin bu teklifi TBMM'ne gelmekte gecikmedi. Nitekim Milli Hükümet, çok kısa bir süre içerisinde⁴² bu konuda bir kanun teklifi hazırladı. "*Ereğli ve Zonguldak Havzalarından İhraç Olunacak Maden Kömürlerinden Alınacak İhracat Resmî Hakkında Kanun*" olarak hazırlanan bu teklif, bizzat *Mustafa Kemal Paşa* tarafından 12 Ağustos 1920 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunuldu. Maliye Vekili Ferit Bey'in acilen müzakeresini istemesi üzerine de aynı gün ilgili komisyonlara⁴³ havale edildi.⁴⁴

Komisyonların birbirinin aynı olan teklifleri, Meclisin 15.8.1920 tarihli oturumunda görüşülerek "*Maden Kömürlerinden Alınacak İhracat Resmî Hakkında*" kanun olarak yürürlüğe girdi.⁴⁵ Bu kanunun 2. maddesiyle yıkanmış kömürün tonundan üç lira, yıkanmamış kömürün tonundan ise iki lira alınması hükme bağlandı. Ayrıca bu

39 O kadar ki, cephedeki askerinin toprak siperlerde uyuduğunu bilen milletvekilleri, Ankara'da tahta sıralar üzerinde uyumayı bile lüks sayıyordu. Cephedeki asker, tütününü hiç olmazsa kaba kağıda sararak sigara içebilsin diye meclis tutanakları, dilekçe ya da mektup kağıtlarına ve hatta kese kağıtlarına basılıyordu (A. Müderrisoğlu, *a.g.e.*, s. 240).

40 Bu raporun tamamı için bkz., ATASE Arş. KL: 563, D: 14, Fh: 1/1-2,3.

41 ATASE Arş. KL: 563, D: 14, Fh: 1-1.

42 Müftü İbrahim Efendinin raporu ilgili hükümet üyelerine 29.7.1920 tarihinde ulaştırılmıştı.

43 Kavanin-i Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümenleri.

44 TBMM Zabıt Ceridesi, C.3, s. 172.

45 Bu konuda bkz. *Aynı Ceride*, s. 213-223.

kanunla İtilaf devletlerinin istedikileri gibi kömür havzasından istifade etmelerine imkan veren bütün mevzuat yürürlükten kaldırılıyordu.⁴⁶

Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle, Milli Hükümet hazinesi için son derece önemli olan yeni ve devamlı olan bir gelire kavuşmuş oluyordu.⁴⁷

Kömür madeninden başka, Zonguldak ve havalisi ormanlar bakımından da zengin idi. Ormanların çokluğu havalî halkının kerestecilikle iştiğal etmesine sebepti. İmalathanelerde⁴⁸ inşaata elverişli keresteler yapılmaktaydı. Keten bezi döşemecilik yelken besi ve yün kuşak dokuma bakımından da önemli imalata sahipti. Ticaret oldukça iyiydi. Kereste, tiftik, tahıl, kendir, urgan, kuru ve yaş meyve canlı hayvan, yumurta, mazi ve palamut dışarıya gönderilirdi. Dışarıdan ise; kumaş, şeker, makina ve aletler işlenmiş deri, kahve, sabun, gaz gibi maddeler alınıyordu. Bu ticaret başta Zonguldak olmak üzere havalinin diğer iskelelerinden de yapılmaktaydı.⁴⁹

Belirtilen ticaretin yapıldığı iskelelerden birisi de Bartın idi. Kuva-yı Milliye'nin ikmalî için buradan yapılan ticaretten henüz Hükümetçe şimdiye kadar uygulanmamış bir vergi alınması cihetine gidildiğini görüyoruz.⁵⁰ Alınan bu vergilerden elde edilen gelirler, Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın ikmaline sarfedilmekteydi. Bunu Tahir Karauğuz *Açık Söz*'de yayınlanan 24 Temmuz 1920 tarihli yazısında şöyle belirtmektedir:

“... Şurası şayan-ı dikkattir ki, (Bartın ve Havalisi Komutanlığı'nın) bütün levazım ve techizatı özel bir şekilde tedarik edilmektedir.

46 Bu kanunun 1. maddesiyle de, Milli Hükümet kömür havzasının yönetimine sahip oluyordu. Tamamı 5 madde olan bu kanun hakkında bkz. *Dustur* (Üçüncü Tertip), C.1, s. 45, Kanun No: 57.

47 Maliye Vekili Ferit Bey, sözü edilen kanunun Mecliste görüşülmesi sırasında yaptığı konuşmada; kanunun çıkması halinde günlük 3-4 bin liralık bir gelire kavuşacaklarını belirtmekteydi. (*TBMM Zabıt Ceridesi*, C.3, s. 213-215).

48 Kereste fabrikaları hakkında bilgi için bkz., *Cumhuriyetin On Yılında Zonguldak ve Maden Kömürü Havzası* İstanbul 1933, s. 204.

49 *Türk İstiklal Harbi (İdari Faaliyetler)* C.7, s. 178.

50 Kuva-yı Milliye'nin ikmalî için, Anadolu'nun diğer yerlerinde de buna benzer mahalli vergiler konmuş ve uygulanmıştır. Mesela; çevre Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin katılımıyla toplanan "Nazilli Heyeti Merkeziyesi" her yerin ithalat ve ihracatından "oktorva resmi" adı altında bir vergi alınmasını kararlaştırmıştır (*TBMM Zabıt Ceridesi*, C.1, s. 265-266). Bu vergi Isparta Sancağı'ndan düzenli bir şekilde toplanarak Kuva-yı Milliye'ye yardım sağlanmıştır. (*TBMM Gizli Celse Zabıtları* C.2, s. 887).

Bartın eşraf ve ileri gelenleri (anılan komutanlığın ikmali için) binlerce lira yardım taahhüdünde buldukları halde henüz bu paranın tahsili cihetine gidilmemiştir. Acaba bu kadar masraf hangi para ile tem'in olunuyor?

Buradan (Bartın'dan) hergün İstanbul'a çok sayıda hayvan ihraç edilmektedir. İstanbul'da Yunan ve İngiliz askerlerinin boğazlarından geçmesi melhuz olan bu hayvanlardan bir ihraç resmi alınmaktadır. İşte varidatın en mühim kaynağı budur. Gerek burada; gerek Çaycuma karargahında bulunan personelinin elbise ve işçileri yolunda olduğu gibi maaşları da muntazam verilmekte ve her gün hummalı bir faaliyetle son sistem silahlarla teçhiz olunmaktadır."⁵¹

Diğer taraftan bilindiği üzere, ülke genelinde "*Tekalif-i Harbiye* veya "*Tekalif-i Milliye*" adıyla bir vergi daha ihdas edilmiştir.⁵² Bu vergi hastahaneler ve ordu eratı ihtiyaçları için % 20'den en çok % 40'a kadar bütün ticaret mallarından, her türlü hayvan ve nakliye araçlarından, yiyecek ve içeceklerden alınıyordu.⁵³

Yukarıdan beri açıklanan bu vergilerle daha önce Zonguldak ve havalisinden yapıldığını belirttiğimiz yardımlara ek olarak Milli Hükümet'e gelirler sağlanmış olunuyordu.

D. Sağlık Hizmetleri

Ereğli ve Bartın hastaneleri daha önceden olmasına karşın, Zonguldak Hastanesi özellikle ameleye hizmet vermek üzere Milli Hükümetçe yaptırılmıştır.⁵⁴ Temmuz 1920'de hizmete açılan Çaycuma Hastanesi⁵⁵ ise, Çaycuma nahiye merkezi ve köyleri halkının gayret ve fedakarlıklarıyla tesis edilmiştir.⁵⁶ Bu hastanenin yaptırılmasında Bartın ve Havalisi Komutanı Cevat Rifat Bey'in yardımları da olmuştur.⁵⁷

51 *Açık Söz* 16 Ağustos 1336, s. 4.

52 5 Ağustos 1921 günü 44 sayılı kanunla "Başkumandanlığa" getirilen Mustafa Kemal Paşa, 7-8 Ağustos'ta "Tekalif-i Milliye Emirleri"ni yayınladı.

53 "Tekalif-i milliye Emirleri"nin uygulandığı hakkında daha fazla bilgi için bkz., Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*, 2. baskı, Ankara 1981, s. 353 vd.

54 Bu konuda bkz., A. Sarıkoyuncu, *agt*, s. 257.

55 *Açık Söz* 29 Temmuz 1336 s. 2.

56 *Dertli*, 20 Eylül 1936.

57 *Açık söz*, 2 Eylül 1336, s. 4. Ayrıca Cevat Rifat Bey, Çaycuma'da yapılan altı derslik bir okul binasının yapımında da öncülük etmiştir. Bu bina için kendisi 100 lira yardımda bulunmuştur. (*Açık söz* gös.yer.).

Zonguldak ve havalisinin Milli kuvvetlerin personel yönünden ikmalinde önemli katkısı olduğundan daha önce söz etmiştik. Bu bakımdan cepheden yaralı ve hasta dönmüş olanlar, hiç şüphesiz yukarıda belirtilen hastanelerde özellikle Zonguldak Hastanesi'nde tedavi ediliyorlardı.⁵⁸

Bu hastaneler özellikle Bartın ve Çaycuma hastaneleri Bartın ve Havalisi Komutanlığı personeline de sağlık hizmeti vermekteydi. Bunlardan başka halka da hizmet veren bu hastaneler, Trabzon ve Giresun iskelelerinden Batı cephesine sevk edilen 3. Kafkas Tümeni personeline de hizmet vermişlerdir. Bu cümleden olmak üzere Bartın Ahz-i Asker Şubesi Başkanı Nahit Bey tarafından, Kastamonu ve Havalisi Kosutanlığı'na gönderilen 29.4.1921 tarihli telgrafta; "3. Kafkas Tümeni 56. Alayından ve Giresun Nizamiye Alayı 3. Tabur'dan Bartın Hastanesi'ne yatırılan erattan tedavi edilen 3 erin kıtalarına sevk, bir erin ihraç ve 21 erin tecil edildikleri"⁵⁹ bildirilmekteydi.

Bu havaliden yapılan yardımların yanısıra, bu şekilde verilen sağlık hizmetleriyle de Zonguldak Sancağı Milli kuvvetlerin ikmaline katkıda bulunmuştur.

⁵⁸ *Türk İstiklal Harbi*, C.VII, s. 513.

⁵⁹ ATASE Arş. KL: 956, D: 15, Fh: 30.

